

Interviu su prof. Jorge Díaz-Cintas

Loreta Ulvydienė

Vilniaus universitetas, Kauno fakultetas
Kalbų, literatūros ir vertimo studijų institutas
E. paštas loreta.ulvydiene@knf.vu.lt

Neda Pogoželskaitė

Vilniaus universitetas, Kauno fakultetas
Kalbų, literatūros ir vertimo studijų institutas
E. paštas neda.pogozelskaite@knf.stud.vu.lt

Urtė Pužaitė

Vilniaus universitetas, Kauno fakultetas
Kalbų, literatūros ir vertimo studijų institutas
E. paštas urte.puzaitė@knf.stud.vu.lt

Urtė Rimkutė

Vilniaus universitetas, Kauno fakultetas
Kalbų, literatūros ir vertimo studijų institutas
E. paštas urte.rimkute@knf.stud.vu.lt

2018 metų gegužės ir birželio sandūroje Vilniaus universiteto Kauno fakultete svečiavosi garsus audiovizualinio vertimo mokslininkas, knygų apie vertimą bendraautorius ir Londono universitetinio koledžo (UCL) profesorius Jorge Díaz-Cintas. Profesorės dr. Loretos Ulvydienės kvietimu Kaune viešėjusio charizmatiškojo svečio paskaitų klausėsi VU KnF Kalbų, literatūros ir vertimo studijų instituto dėstytojai ir jų studentai.

Studijų programų Audiovizualinis vertimas (AVV) bei Anglų ir švedų kalba (AnS-vk) dalyviai turėjo galimybę iš paties audiovizualinio vertimo krikštatiū vadinamo profesoriaus lūpų išgirsti apie įvairias jo patirtis ir išbandyti jėgas praktinėse dirbtuvėse. Po užsiėmimų prof. Jorge Díaz-Cintas maloniai sutiko atsakyti į klausimus apie savo profesines patirtis ir įžvalgas.

Kas Jus atvedė į Lietuvą?

Gal prieš šešerius metus Europos vertėjų draugijos (EST) įkūrėja ir mano kolegė profesorė Kirsten Malmkjaer supažindino su dr. Loreta Ulvydiene iš Lietuvos ir projektais, kuriuos jie tada įgyvendino. Kai dr. Loreta Ulvydienė papasakojo apie VU Kauno fakultete kuriamą audiovizualinio vertimo studijų programą, pasidalijome vizijomis, kaip būtų

įmanoma skatinti tarptautiškumą rengiant bendras paraiškas jungtinėms doktorantūros studijoms įgyvendinti, ir taip prasidėjo mūsų bendradarbiavimas.

Kodėl pasirinkote audiovizualinį vertimą?

Jaunystėje buvau pasimetęs tarp chemijos ir kalbų. Buvau šiek tiek keliavęs, turėjau galimybę dirbti Prancūzijoje ir nebloggeriai mokėjau prancūzų kalbą. Man patiko bendrauti su žmonėmis ir keliauti, todėl nusprendžiau pasirinkti kalbų studijas. Tuo metu Ispanijoje nebuvo mokslinio laipsnio vertimui. Tie, kas mėgo kalbas, turėjo mokytis filologijos ir galėjo rinktis iš dviejų – literatūra arba lingvistika. Pasirinkau lingvistiką ir žinodamas, kad prancūzų kalbos paklausa mažėja, mokiausi anglų ir šiek tiek vokiečių kalbų. Po studijų išvykau į Didžiąją Britaniją ir bandžiau susirasti darbų, susijusių su kalbomis. Žinoma, pirmiausia pasitaikė vertimo darbai. Ispanija buvo įstojusi į Europos Sąjungą, tad mokantiems ispanų kalbą specialistams veiklą netrūko. Pradėjau versti rašytinius marketingo ir turizmo tekstus, taip pat nuvykau dirbti į Europos Parlamentą. Kai grįžau į Didžiąją Britaniją, viena kompanija, turėjusi daug audiovizualinių programų, pasiteiravo, ar nenorėčiau išbandyti jėgas audiovizualinio vertimo srityje. Tai buvo mano kelio pradžia.

Kokias kliūtis teko įveikti, kai pradėjote dirbti?

Tuo metu technologijos baugino. Buvo sunku, neturėjau programinės įrangos namuose, todėl didžiąją dalį darbo tekdavo atlikti biuruose, o tai sekino, nes Londone nuvažiuoti ir parvažiuoti iš darbo užtrukdavo tris kartus ilgiau nei pats darbas. Bet netikėtai Londonas tapo audiovizualinio vertimo centru. Laisvai samdomo vertėjo darbą derinau su darbu universitete ir pastebėjau, kad įvairūs pramonės sektoriai ir audiovizualinio vertimo industrija ieško darbuotojų, bet niekas tokių nerengia. Visai neturėjau darbo patirties su technologijomis, bet kai kompanija, kurioje dirbau, pasiūlė rengti bendrus projektus su universitetu, ėmiausi šito iššūkio. Universitetas neturėjo išteklių, programinė įranga buvo labai brangi, jos autorinės teisės ir konfidencialumas kėlė problemų, todėl prireikė nemažai laiko, kol „Audiovizualinio vertimo studijų“ programa buvo sukurta, akredituota ir pripažinta.

Ar Jums patinka dėstyti?

Man tai patinka labiau negu tikėjau. Esu laimingas, nes mokau kitus to, ką mėgstu, ir man pasisekė, kad universitetas sutiko su mano pasiūlymais. Dabar jau daug metų dėstau magistrantams – išsilavinimą jau įgijusiems studentams, kurie siekia daugiau. Jie daug labiau susitelkę ir dėmesingi studijoms. Mano studentai dirba savo šalių kompanijose, vyriausybėse, jie gauna stipendijas. Atrandu naujas sritis, turiu progą nuolat mokytis naujų dalykų – ne tik mokytis studentus, bet ir mokytis iš jų. Ir tai man labai patinka.

Kokie vertimo darbo aspektai Jums labiausiai patinka?

Man tikrai patinka subtitravimas ir vertimas žodžiu, nes tai yra spartus darbas. Aš dirbu Anglijos vidaus reikalų ministerijoje: bendrauju su policija, žmonėmis – dažniausiai lotynų amerikiečiais, kurie negali gyventi Anglijoje ar turi problemų dėl vizų. Tenka kalbėtis su žmonėmis, kurie nemoka anglų kalbos, ir smagu iškart pamatyti rezultatą, žinoti, kad kažkam padedi. Klasikinis vertimas yra visiškai kitoks. Klientai skambina, klausia, ar galėtum išversti paprastą tekstą per 2–3 dienas, o patys vėluoja atsiųsti originalą ir jį gavęs pamatai, kad ten ne toks jau ir lengvas tekstas. Vienas paskutinių užsakymų buvo apie „Yamaha“ motociklus, o aš nei važinėju jais, nei juos mėgstu (juokiasi). Terminai

buvo sudėtingi, ne visiems pavyko rasti atitikmenis. Tokie dalykai kartais sugadina vertimo malonumą. Be to, mėgstu techninę vertimo pusę, darbą su kompiuterine įranga bei programomis. Jas išmānydamas jaučiuosi daug tvirčiau.

Kokie įgūdžiai ir asmeninės savybės yra svarbiausi norint tapti audiovizualinio vertimo specialistu?

Reikėtų atsižvelgti į kelis dalykus, iš kurių vienus gali išmokti, o kitus – asmeninius bruožus – reikia nuolat gludinti. Be to, vien kalbos žinių neužtenka. Atvykęs į Didžiąją Britaniją į klausimą, ką studijavau, išdidžiai atsakydavau, kad baigiau anglų filologijos studijas. Tačiau pamažu suvokiau, kad pasaulyje yra 60 milijonų žmonių, kuriems anglų kalba yra gimtoji, o aš pats kalbu su akcentu. Prireikė nemažai laiko, kol supratau, kad mano pranašumas yra ispanų kalba. Manau, kad vertime daug svarbiau yra puikiai išmanyti savo gimtąją kalbą nei bet kokią kitą, nors kartais gali atrodyti kitaip. Taip pat labai svarbu norėti ir gebėti dirbti su technologijomis. Audiovizualinio vertimo srityje reikia dirbti su įvairiomis programomis. Jų veikimo principai gal ir tokie patys, bet viskas labai greitai keičiasi ir tai, kas dėstoma dabar, po penkerių metų jau bus atgyvenę. Be to, yra dalykų, kurių universitete nemoko, – sakykim, tinkamų manierų: kaip rašyti laiškus, kaip atskirti šnekamąjį stilių nuo dalykinio, kaip būti pasiekiamam ir kuo greičiau atsakyti į laišką, kaip parodyti susidomėjimą darbo pasiūlymu ar kitomis galimybėmis. Visam tam darbdaviai skiria vis didesnę dėmesį.

Kokia audiovizualinio vertimo ateitis?

Yra daug komercinių ir nekomercinių aspektų. Pavyzdžiui, dabar gana įprastas mėgėjiškas subtitravimas, kai subtitrus kuria eiliniai žmonės, o ne specialistai. Žiūrint iš komercinės pusės, pastaruoju metu populiarėja mašininis vertimas, nors manėme, kad jis nepasiteisins. Mašininio vertimo kokybė vis dar gana prasta, tačiau stengiamasi jį tobulinti, kryptama į neuroninio mašininio vertimo kūrimą. Iki šiol būti tiesiog subtitruotoju buvo įprasta, bet dabar kompanijos prašo susiaurinti darbo sritį ir nurodyti, kokį žanrą verti. Tai yra gana nauja ir niekas to nemoko, o audiovizualinio vertimo industrijoje į tai vis labiau atsižvelgiama.

Ką galėtumėte patarti audiovizualinio vertimo studentams?

Labai svarbu būti aktyviems ir ieškoti galimybių patiems, o ne vien laukti ir tikėtis. Kadangi kiekvienas specialistas tam tikra prasme parduoda savo paslaugas, reikia mokėti pritraukti klientą. Tai tikrai nėra labai lengva. Man prireikė daug laiko, kol supratau, kaip reikia užmegzti ryšius ir juos išlaikyti. Man labai padėjo susitikimai su kitais vertėjais. Jeigu kur nors vykdavo renginys, kuriame atsirasdavo tokia galimybė, aš būtinai jame dalyvaudavau. Turėdamas ryšių, nesunkiai gaudavau darbo, nes kai vieni vertėjai turi daug užsakymų ir nespėja jų įvykdyti, jie rekomenduoja kitus vertėjus ir taip randa jiems klientų. Neužtenka bendrauti su vertėjais vien elektroniniais laiškais, galima su jais susitikti ir pabendrauti gyvai. Vis dėlto labai geras būdas bendrauti ir ieškoti darbo galimybių yra įvairios vertėjų, subtitruotojų grupės „LinkedIn“ tinkle. Ten galima rasti informacijos apie šiuolaikines tendencijas ir sužinoti, kaip tobulėja audiovizualinio vertimo rinka. Grupių nariai visada padės ir pasidalins patarimais. Tai puikus būdas ir galimybė pažinti tiek savo profesiją, tiek žmones, kurie dirba šioje industrijoje.